De Levende Natuur 88 (6):254-256 (1987)

Onderzoek naar muizen in wegbermen

Dat in bermen van snelwegen diverse soorten muizen huizen, is tot nu toe een algemene veronderstelling. De Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ) heeft het initiatief genomen om dit nader te onderzoeken. Instanties, die wegen beheren, hebben behoefte aan gegevens over het voorkomen van muizen in bermen, zodat zij desgewenst hun beheer hierop kunnen afstemmen. Ook andere organisaties, die te maken hebben met de inrichting van het landelijk gebied, zijn geïnteresseerd in de resultaten.

Bij het bermbeheer van rijkswegen is de laatste jaren veel aandacht besteed aan het maaien van de grasvegetaties. Verschralen door maaien en afvoeren, lagere maaifrequentie en kruidenrijkdom zijn daarbij essentiële begrippen. Dit beheer heeft ook invloed op de fauna, waaronder de muizen. En omdat deze dieren een belangrijke rol vervullen in de berm als ecosysteem, verdienen ze de aandacht.

Het onderzoek wordt mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de Dienst Weg- en Waterbouwkunde van Rijkswaterstaat, de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij, de Landinrichtingsdienst, de Rijks Planologische Dienst en de provincies Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland en Noord-Brabant. Medewerking wordt verder geleverd door de Adviesgroep Vegetatiebeheer, de Landbouwuniversiteit (vakgroep Vegetatiekunde, Plantenoecologie en Onkruidkunde) en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Er wordt onder meer gekeken naar bermen als leefgebied voor muizen en spitsmuizen. De dieren worden gevangen, gemerkt en weer losgelaten. Uit de resultaten van de vangsten kan men schatten hoeveel individuen van elke muizesoort op de vangplek voorkomen. Verder worden allerlei factoren bepaald, die mogelijk van invloed zijn op de muizenstand, zoals inrichting van de berm, plantengroei en het gevoerde beheer. Om een vergelijking mogelijk te maken, wordt niet alleen in de bermen, maar ook in de directe omgeving gevangen.

Ook het belang van bermen als routes, waarlangs muizen zich verplaatsen, is onderwerp van studie. Tenslotte wordt aandacht geschonken aan de betekenis van de muizen als prooi van de roofvogels, die zich veelvuldig langs wegen ophouden.

Het onderzoek, dat een oriënterend karakter heeft, zal twee jaar duren en uitmonden in een rapport over het belang van bermen voor de muizenfauna.

Info: J. B. M. Thissen, RIN, tel. 085-452991.

Stichting Vleermuis-Onderzoek

In het voorjaar van 1987 is het Vleermuis Atlasproject van de Stichting Vleermuis-Onderzoek (SVO) gestart. In dit project worden vrijwilligers geïnstrueerd en ingezet in een Landelijk onderzoek naar de verspreiding en biotoopkeuze van vleermuizen in de zomer.

Vleermuizen zijn een bedreigde diergroep. Vanuit het oogpunt van bescherming en beheer, zijn echter de verspreiding en oecologie van vleermuizen nog onvoldoende onderzocht. Wel worden reeds jaren tellingen in winterkwartieren (mergelgroeven, bunkers, kelder e.d.) verricht. De laatste veertig jaar laten deze tellingen, voor vrijwel alle soorten die daar gevonden worden, teruglopende aantallen zien. Over de oorzaken van deze achteruitgang is maar weinig bekend. Door de ontwikkeling van zogenaamde 'vleermuis-detectors', zijn echter de mogelijkheden om vleermuizen ook in hun zomerbiotoop op te sporen, de laatste jaren sterk toegenomen.

Vleermuizen oriënteren zich met behulp van voor het menselijk oor niet waar te nemen geluiden. De 'vleermuis-detector' maakt deze geluiden waarneembaar en daardoor dragen vleermuizen wanneer ze actief zijn in feite voortdurend hun eigen 'zender' bij zich. De gebruikte 'echolocatie-geluiden' verschillen bovendien per soort en met behulp van een 'vleermuis-detector' is het dan ook in principe mogelijk om vleermuizen in hun vlucht te determineren.

Een subsidie van het Prins Bernhard Fonds stelde de Stichting Vleermuis-Onderzoek in staat een landelijk onderzoek naar de verspreiding en biotoopkeuze van vleermuizen in de zomer te starten. Tachtig vrijwilligers werken hieraan mee.

De resultaten van dit vijf jaar durende onderzoek, zullen worden bijeengebracht in een 'Atlas van de verspreiding en de oecologie van de Nederlandse vleermuizen in hun zomerbiotoop'. Zij kunnen de basis vormen voor aanbevelingen voor bescherming en beheer van de Nederlandse vleermuispopulaties.

Info: Ir. H. Limpens, tel. 08370-20563.

Signalement

Vogels van Berkheide. 10 jaar vogelpopulatie-onderzoek in het duingebied Berkheide. Gerrit van Ommering & Theo Verstrael. Werkgroep Berkheide. ISBN 90-72021-01-0. 210 pag. rijk geïll. prijs *f* 25,— (*f* 19,50 donateurs Stichting Duinbehoud, Stationsweg 12, Leiden; aldaar af te halen, of te bestellen door overmaking van prijs + *f* 5,— verzendkosten op gironr. 3877722 t.n.v. Werkgroep Berkheide, Leiden.

Terreinbeschrijving met vroeger en huidig beheer. Ornithologisch onderzoek met soortbeschrijvingen. Per soort worden het voorkomen en de trend over de laatste tien jaar weergegeven; veel verspreidingskaartjes, foto's en tekeningen. Tenslotte worden aanbevelingen gedaan voor het beleid en het beheer van dit waardevolle duingebied, gelegen tussen Wassenaar en Katwijk dat bedreigd wordt door de graafwerkzaamheden van de Leidsche Duinwaterleiding Maatschappij.

Flora en fauna van de IJsseluiterwaarden. Milieu-inventarisatie. G. J. Gerritsen, T. J. de Kogel, A. J. Dijkstra & P. Bremer. Prov. Planologische Dienst Overijssel. 1987, 170 pag. met vegetatiekaart. Te best. door overmaking van *f* 21,50 op postgironr. 833220 t.n.v. provincie Overijssel o.v.v. genoemd rapport.

Het onderzoeksgebied betreft de uiterwaarden met winterdijk en het IJsseldal van binnenteen tot binnenteen van Deventer tot aan

De Levende Natuur 88 (6):254-256 (1987)

het Keteldiep. Hiervan wordt de fysische geografie behandeld, de vegetatiekaart gegeven, waarvoor verschillende vegetatietypen zijn onderscheiden op grond van de handleiding milieu-inventarisatie en vegetatietypes worden besproken. De vindplaatsen van een veertig stroomdalplanten worden op kaartjes aangegeven, evenals de verspreiding en pleisterplaatsen van een aantal vogels, amfibieën en dagvlinders. Het botanisch en faunistisch beheer krijgt veel aandacht en tenslotte worden aanbevelingen gedaan.

De flora van de Nederlandse spoorwegen. A. Koster. Notitie no. 14 Adviesgroep Vegetatiebeheer (Bornsesteeg 69, 6708 PD Wageningen) Min. van Landbouw en Visserij. 292 pag. *f* 30,—.
Per spoorlijngedeelte en emplacement worden alle wettelijk beschermde, zeldzame en minder zeldzame soorten genoemd, verder de meeste soorten die karakteristiek zijn voor spoorwegterreinen in Nederland en voorts een keuze uit de verwilderde en adventieve soorten. Daarbij worden de omvang van de populatie en de UFK aangegeven.

148 Kleine landschapselementen in kort bestek. o. red. v. B. Mobach. Uitg. Stichting LONL, Utrecht, 168 pag. geïll. te best. door overmaking van *f* 15,50 (incl. verzending) op postgironr. 4252780 t.n.v. LONL Utrecht.
Alfabetisch gerangschikt wordt een korte beschrijving gegeven van 148 bijzonderheden in het landschap, behalve dobbe, doline en donk, ook obelisk, oranjerie en overhaal.

Natuurontwikkeling in cultuurlandschap, praktijkgids. Uitg. Natuur en Milieu Federatie Overijssel. ISBN 90-70847-14-0, 92 pag. Te best. door overmaking van *f* 19,50 (incl. verzending) op postgironr. 3094594 t.n.v. Natuur en Milieu Federatie Overijssel.
Hoe door aanpassingen in het landschap, natuurontwikkeling genoemd, de ter plaatse thuishorende vegetatie en bepaalde diersoorten levenskansen kunnen worden ge- of hergeven is het doel van deze uitgave. Na achtergrondartikelen worden praktijkvoorbeelden gegeven, die weliswaar in Overijssel zijn gesitueerd, maar waarvan de voorbeeldwaarde verder reikt.

Het voorkomen van watervogels in kalkarme wateren en de relatie met verzuring. Paul Starmans. 86 pag. Te best. door overmaking van *f* 15,— op bankrek. 23.12.47.834 van NCB-bank (postrek. 813042) t.n.v. Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen, Nijmegen, o.v.v. FW 3469, rapport 209.

De toekomst van het veenweidegebied. Verslag studiedag 7/03/86. 50 pag. *f* 5,— Te best. bij distriktskantoor NM, Blekersingel 56, 2806 AC Gouda, tel. 01820-25342. (na ontvangst betalen).

Veranderingen in de epifytenflora van Rijnmond sinds 1972. W. O. van der Knaap & D. F. van Dobben, RIN-rapport 87/1, 36 pag. Te best. door overmaking van *f* 6,10 op postgironr. 516048 t.n.v. RIN, Leersum.

Effecten van ontwateringswerken in de ruilverkaveling Ruinerwold-Koekange. G. J. Baaijens, RIN-rapport 87/11. 64 pag. + toponiemenkaart. Te best. door overmaking van *f* 9,50 op postgironr. 5160648 t.n.v. RIN, Leersum.

Gevolgen van bemesting met drijfmest. Weidevogelonderzoek in Friesland nr.2. O. H. Brandsma. Uitg. Bond van de Friese Vogelbeschermings Wachten. Te best. door overmaking van *f* 4,50 op postgironr. 800395 t.n.v. penn. BFVW, Oudkerk.

Kontaminanten, bioindikatoren en monitoring in het mariene milieu in het algemeen en de Waddenzee in het bijzonder. Pauline Kamermans. Literatuurstudie voor biologiewinkel Groningen in opdracht van Waddenvereniging. 94 pag. Te best. door overmaking van *f* 5,— op postrek. 826171 t.n.v. Rijksuniversiteit Groningen, o.v.v.: Biologiewinkel, rapport no. 20.
Overzicht van zeeverontreinigingen, diverse meetmethoden en meetresultaten in de Noordzee en in de Waddenzee.

Inventarisatie-atlas. Staatsbosbeheer i.s.m. Topografische Dienst, herdruk. Te best. door overmaking van *f* 30,— op postgiro 55430 van Staatsbosbeheer Utrecht, o.v.v. 'Inventarisatie-atlas'.
De atlas bevat stafkaarten van 1:50.000 met er over heen, in een andere kleur, het 5 × 5 km. ruitennet met bijbehorende nummering.

Die Düffel — eine Naturlandschaft am Niederrhein. Manfred Gossen. Heemstudie nr. 14. 104 pag. Te best. door overmaking van *f* 18,50 op postgiro 4089940 t.n.v. De Duffelt, Postbus 8, 6566 ZG Millingen.
De studie heeft een grensoverschrijdend karakter. De uitgave is van de Nederlands-Duitse heemkunde vereniging 'De Duffelt'.

Golfbanen, waar wel en waar niet, nota van de Natuurbeschermingsraad. Te bestellen door *f* 7,— over te maken op postgiro 156566 t.n.v. Natuurbeschermingsraad, Utrecht.

Vragen en mededelingen

Europa-prijs voor landschapsontwikkeling

De Von-Goethe-Stichting in Basel heeft besloten de 'Europa-Preis für Landespflege' voor 1988 toe te kennen aan Prof. Dr. P. Zonderwijk voor zijn inspanningen voor het herstel van de wilde flora langs onder andere wegen en wateren.
De Europa-Preis werd in 1969 ingesteld en werd sindsdien jaarlijks uitgereikt aan Europeanen die zich op het gebied van 'Landespflege' bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt. Het is de tweede keer dat deze prijs naar Nederland gaat.

Toekomst voor de natuur

Jubileum-symposium van de Stichting Natuur en Milieu. 18 nov. '87, Jaarbeurs, Utrecht. Inf. tel. 030-33128.

Holle wegen in Limburg (België)

Het Provinciaal Natuurcentrum (PNC) te Rekem organiseert met LISEC en LIM een studiedag over holle wegen waarbij veel aspekten belicht worden, o.a. het beheer. 18 november a.s., in Kasteel van Hoepertingen. Inl. PNC, tel. 011/714444.

Landelijke natuurbeschermingsdag NJN

In het weekend van 28 en 29 november organiseren afdelingen van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie een landelijke natuurbeschermingsdag. Inl. bij Ester Fopma: 035-40040 of Niels Jeurink: 08370-21815.

Studiedag Oecologische Kring

De Oecologische Kring houdt op 16 december een studiedag over: 'Ecologische implicaties van hedendaagse landbouw: ecologie en agronomie als kruisbestuivers.' Sprekers zijn: Dr. B. H. van Leeuwen (Dir. NMF), Dr. L. Brussaard (Inst. v. Bodemvruchtbaarheid), Dr. W. Joenje (Vakgroep VPO, LUW), Prof. dr. ir. R. Rabbinge (Vakgroep Theoretische Produktie-ecologie LUW) en Prof. dr. ir. J. de Hoogh (Vakgroep Algemene Agrarische Economie LUW). Plaats: KNAW-gebouw Amsterdam. Opgave door *f* 15,— over te maken op giro 868229 t.n.v. J. E. Visser, adm. Oecologische Kring, Arnhem. Inl. 's avonds tel. 085-232127.

De Levende Natuur 88 (6):254-256 (1987)

Inhoud 88-ste jaargang

Aart, P. J. M. van der, Natuurbescherming in de toekomst. 36
Altena, H. J., zie Oomes M. J. M.
Ast, A., van, S. J. ter Borg & J. M. van Groenendael, De oorzaak van de achteruitgang van Biggekruid in onze bermen. 88
Bakker, J. P., zie Schutter A.
Bakker, J. P., zie de Vries Y. de
Bakker, P. A., Een leven in dienst van het natuurbehoud. 22
Bergh, L. M. J., van den, zie Ebbinge B. S.
Borg, S. J. ter, zie Ast, A. van.
Brand, E. M., Kosten en baten van schaapskudden in natuurgebieden. 77
Burck, H. de, zie Verboven J.
Burgers, J., zie Smit J. J.
Castel, I. I. Y. & E. A. Koster, Stuifzanden, een probleem voor het natuurbehoud. 146
Cuppen, H. P. J. J. & W. Timmermans, Grondwaterrelaties en het milieu van stilstaande wateren op de Oost-Veluwe. 114
Ebbinge, B. S., Welke factoren bepalen de grootte van een ganzenpopulatie? 186
Ebbinge, B. S., L. M. J. van den Bergh, A. M. M. van Haperen, C. M. Lok, J. Philippona, J. Rooth & A. Timmerman Azn, Verspreiding en aantalsontwikkeling van in Nederland pleisterende ganzen. 162
Evers, W. M. J., N. G. J. van Maaren & J. G. van der Made, De Grote vuurvlinder in de Wieden (Overijssel). 82
Gonggrijp, G. P., Om het behoud van een uniek geologisch monument in de groeve Oostermeent.
Gorter, H. P., Natuurbehoud tussen Van Eeden en Westhoff; grepen uit de historie. 29
Groenendael, J. M. van, zie Ast A. van.
Groot Bruinderink, G. W. Th. A., Begrazing van cultuurgrasland door wilde ganzen. 200
Gysels, H., zie Verboven J.
Haperen, A. M. M. van, zie Ebbinge B. S.
Heerdt, G. N. J. ter, zie Schutter A.
Knotnerus, I., Loopkevers in het Kogelbergerveen. 154
Koster, E. A., zie Castel I. I. Y.
Kuijken, E. & P. Meire, Overwinterende ganzen in België: lessen uit bescherming. 213
Lammens, E. H. R. R., De rol van de Brasem in het Nederlandse binnenwater.
Leeuwen, Chr. G. van, De grootvader van de relatietheorie. 12
Lok, C. M., zie Ebbinge, B. S.
Londo, G., Geobotanie als basiswetenschap in het natuurbehoud. 4
Maarel, E. van der, Ontwikkelingen in de geobotanie. 15
Maaren, N. G. J. van, zie Evers W. M. J.
Mabelis, A. A., Heidefauna en heidebeheer. 130
Made, J. G. van der, zie Evers W. M. J.
Madsen, J., Problemen rond ganzenschade in Denemarken. 205
Meire, P., zie Kuijken E.
Mooij, J. H., Wilde ganzen in Noordrijn-Westfalen, BRD. 211
Noordhuis, R., zie Spaans A. L.
Oomes, M. J. M. & H. J. Altena, Droge-stof productie en mineralenoogst bij verschralend beheer.
Osieck, E. R. & C. N. de Vries, Een warm onthaal voor reizigers uit het noorden. 218
Ouweneel, G. L., De Philipsdam en de Ventjagersplaten. 110
Owen, M., Status en beheer van wilde ganzen in Groot-Brittanië en Ierland. 216
Passchier, Herman, Victor Westhoff, interview. 42
Philippona, J., zie Ebbinge B. S.
Prokosch, P., De ganzen in Sleeswijk-Holstein. 207
Rooth, J., zie Ebbinge B. S.
Schutter, A., G. N. J. ter Heerdt & J. P. Bakker, Veranderingen in de heidevegetatie na tien jaar beweiden. 72
Slim, P. A., De natuurlijke ontwikkelingen en het beheer op de zandplaten in de Grevelingen. 119
Smit, J. J. & J. Burgers, Vangst en herkomst van in Nederland overwinterende ganzen. 179
Spaans, A. L., A. A. N. de Wit, M. A. van Vlaardingen & R. Noordhuis, Hoe kunnen we de Zilvermeeuw in ons land het best beheren? 103
Spaans, B., Met de Texelse Rotganzen op reis. 194
Stortenbeker, C. W. Ontwikkelingen naar de toekomst. 51
Stortenbeker, C. W., Ecologische voorwaarden voor het behoud van de heide als levensgemeenschap. 98
Stubbe, L., Instituut voor Natuurbehoud voor Vlaanderen; interview met directeur dr. E. Kuijken. 94
Sykora, C. M. P. & K. V. Sykora, Geschiedenis van de geobotanie. 7
Sykora, K. V., zie Sykora C. M. P.
Timmermans, Azn., zie Ebbinge B. S.
Timmermans, W., zie Cuppen H. P. J. J.
Valk, A. G. van der, zie Verhoeven J. T. A.
Verboven, J., H. Gysels & H. de Buck, Naar een gezamenlijk beheer van de Belgisch-Nederlandse grensoverschrijdende natuurgebieden en landschappen. 66
Verhoeven, J. T. A. & A. G. van der Valk, Van moerasbos naar trilveen? een onderzoek naar zaadvoorraden.
Vlaardingen, M. A. van, zie Spaans A. L.
Vries, C. N. de, zie Osieck E. R.
Vries, Y. de & J. P. Bakker, Vergraste heide; is behandelen met een bestrijdingsmiddel of frezen zinvol?
Wallis de Vries, M. F. de, De Amerikaanse vogelkers als stimulans tot ecologisch onderzoek aan bomen en struiken. 142
Wit, A. A. N. de, zie Spaans A. L.

Nummers en jaargangen los verkrijgbaar

Momenteel bestaat de gelegenheid om losse nummers te bestellen ter aanvulling van een incomplete jaargang en om een oude jaargang in zijn geheel aan te schaffen. Dit betreft uitsluitend De Levende Natuur sinds de heroprichting in 1984 als tijdschrift voor natuurbehoud en natuurbeheer. Het gaat dus om de 85ste t/m 88ste jaargang. De nummers 1 en 2 van de 86ste jaargang zijn echter niet meer te leveren. De prijzen (inclusief porto) zijn als volgt:

Eén nummer met nauwkeurige opgaaf van jaar (niet jaargang) van verschijning en nummer		*f* 5,—
Gehele jaargang 1984	nummer 5 ontbreekt	*f* 25,—
Gehele jaargang 1985	nrs. 1 en 2 ontbreken	*f* 25,—
Gehele jaargang 1986	compleet	*f* 35,—
Gehele jaargang 1987	compleet	*f* 40,—

De volgende speciale nummers zijn nog leverbaar voor de oorspronkelijke prijs:

Westhoff-nummer 1987, nummer 1	*f* 12,50
Ganzen-nummer 1987, nummer 5	*f* 12,50

Wijze van bestellen: de nummers worden toegezonden na ontvangst van het bedrag op postbanknr. 81935 t.n.v. De Levende Natuur te 's-Graveland met nauwkeurige opgaaf van gewenste nummer(s) en jaartal van verschijning.
Stel uw bestelling niet uit want van enkele nummers is de voorraad beperkt.